

«Күншуақ» бөбекжай- бақшасы МКҚК

*Мектепке дейінгі жастағы баланың
сөйлеу тілінің мәнерлігін дамытуда
ТРИЗ технологиясын қолдану*

Қазақ тілі маманы:
Жалмухамбетова Р.У,

2023-2024 о.ж

ТРИЗ элементтерін балабақшада тиімді пайдалану.

1. Теориялық бөлім
2. Тәжірбиелік бөлім
3. Қорытынды

ТРИЗ элементтері- баланың ой-өрісін дамытуға бағытылған жаңа инновация.

ТРИЗ (теория решения изобретательских задач)

ӨТШТ (өнертапқыштық тапсырмаларды шешу теориясы)

Генрих Саулович Альтшуллер
(15. 10. 1926 – 24.09.1998 ж)
Ташкент қаласында туылған.
Өмірінің 50 жылын осы ТРИЗ
технологиясына арнаған
өнертапқыш, инженер, ғалым,
жазушы. 1931 жылы Баку қаласына
көшіп келген.
Әке-шешесі журналист болған.

Міндеттері:

- Бала мүмкіндігін ескеріп, заман талабына сай білім беру;
- ТРИЗ элементтерін пайдаланып, шығармашылық қабілетінің ашылуына мүмкіндік туғызу;
- Балалардың көркемдік шығармашылығын дамыта отырып әр баланың психологиялық ерекшеліктерін танып білу;

Мақсаты:

ТРИЗ технологиясы баланың тілін және шығармашылық қиялын дамыту. Сонымен қатар шынайылықты түсініп жүйелі ойлауға өзін-өзі тануға, қоршаған ортаның қиындығын байқауға және өздерінің шағын қиындықтарын шешуге баулу.

ТРИЗ технологиясының ұраны

«Бәрін айтуға болады»

«ТРИЗ» технологиясын қолданудың әдіс-тәсілдері

1946 жылы Г.С. Альтшуллер шығармашылық әдісі бойынша жұмысын бастады. ТРИЗ атауы кейінірек 70жылы пайда болады. Шығармашылық тапсырмаларды орындау теориясы адамның шығармашылық мүмкіндіктерін дамытудың жаңа әдістемесі үшін негіз болып табылады.

Шығармашылық мүмкіндіктердің көріне бастауының себебі – балалық кездегі елестету деңгейінің жоғарлығымен, балалардың ойлауын танымдық бағытының дамуымен түсіндіріледі.

Шығармашылық- бұл адамның өмір шындығында өзін-өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін адам дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Адам бойындағы қабілеттерін дамытып, олардың өшуіне жол бермеу, оның рухани күшін нығайтып, өмірден өз орнын табуға көмектеседі.

ТРИЗ құрылу ережесі

Аталған жұмысты кезеңмен жүргізуге болады:

1- кезеңнің міндеттері . Құбылыстар мен заттар арасындағы қайшылықтарды табуға және шешуге, жүйелі ойлауды дамыту, яғни айналасындағы барлық компоненттердің өзара байланысын көре білуге үйрету.

2- кезеңнің міндеттері. Балаларға заттардың жаңа қасиеттері мен сапасын зерттеуге үйрету: жаңа ойыншық, ерекше көйлек, сыйлық және т.б.

3- кезеңнің міндеттері. Ертегі тапсырмаларды шешіп және жаңа ертегілер ойлап шығару.

4- кезеңнің міндеттері. Балаларды әртүрлі қиын жағдайдан шығуға үйрету. Берілген тапсырмалар сіз үшін дайындалған жадынамалардан табылатын ойын барысында, ойын жаттығуларда шешіледі. ТРИЗ

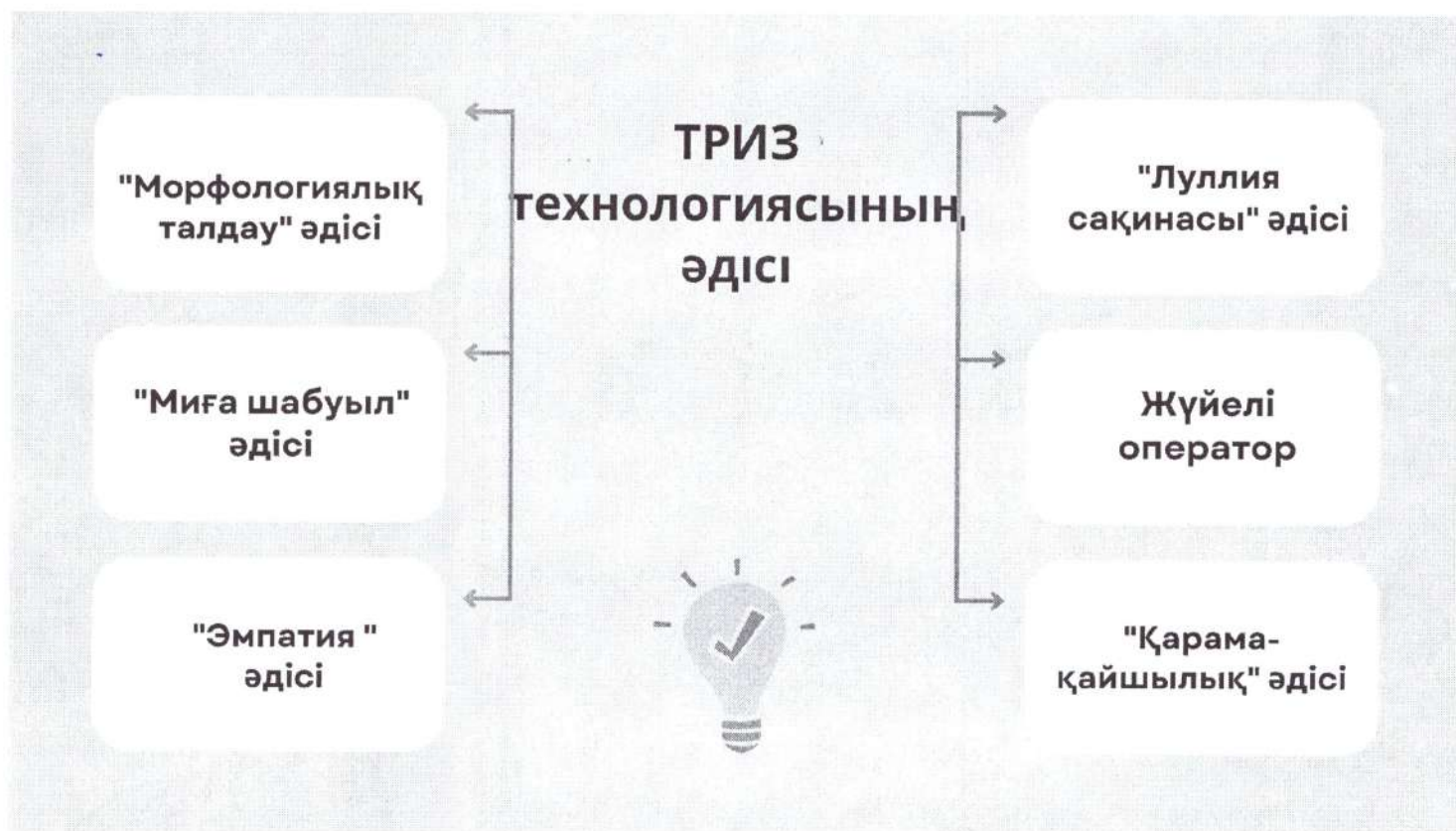
ТРИЗ технологиясы

Мектепке дейінгі балалық шаққа бейімделген ТРИЗ технологиясы баланы шығармашылық тапсырмаларды орындауды үйретеді және оның бойында шығармашылық қажеттілікті дамыта отырып, оның қызығушылығына сүйене отырып, шығармашылыққа жүйелі түрде жетелеуге мүмкіндік береді.

ТРИЗ және оның принциптері тек техникалық қана емес, сонымен қатар басқа да шығармашылық тапсырмаларды шешуге қолайлы.

Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған әдіс-тәсілдер төмендегідей:

- Жүйелік жақындау
Компоненттік, құрылымдық, функционалды және генетикалық жақындаудың элементтер негізінде қоршаған ортаның жүйелік көріністерінің бастауларын қалыптастыру. Бір-бірімен тығыз байланыста болатын бөлімдерден құралған жүйені біртұтас ретінде түсінік беру, объектінің осы шақтағы, өткен шақтағы және келер шақтағы жағдайын бөліп ала отырып, уақыт және кеңістік туралы ұғым беру.

мансәриште орау

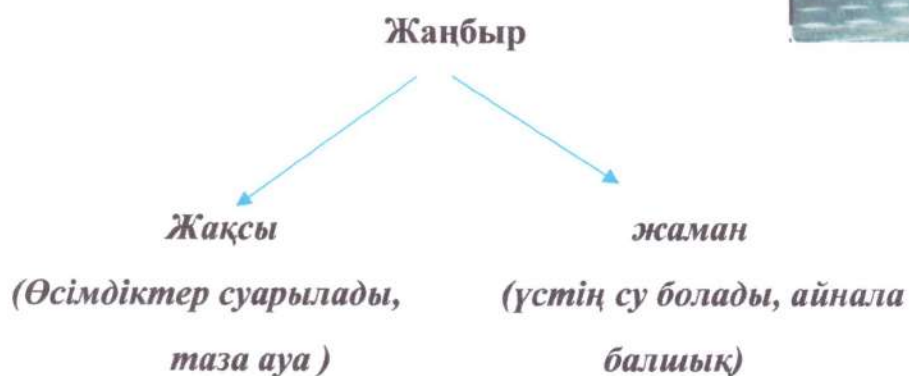
“Қарама-қайшылық” әдісі

Мақсаты:

- Қызығушылықты белсендендіру,
  - Білімді жүйелеу,
  - Салыстырмалық түсінігін қалыптастыру.
- (Жаңбыр: неге жақсы , неге жаман?)

Қарама-қайшылықты шешу әдісі: Ұсынылған заттар мен құбылыстарды әр қырынан қарау.

«Эмпатия» әдісі

Мақсаты: өзін басқа адамның немесе заттың орнына қойып суреттеу қабілетін дамыту

(Түлкі бауырсақты жегісі келгенде, қандай сезімде болды. Өзіңізді шөк бұта деп ойлаңыз. Жаңбыр жауып тұр. Қандай сезімде болдыңыз?)

Луллия шеңбері. Бұл әдіс арқылы балаларды сурет-ойынарқылы қажет затты тауып айтуға, үйрету, жұптасып жұмыс жасауға үйрету.

1. Жануар (аю, ит, мысық, тауық, тиін)

2. Баласы

3. Ұясы

1. Алма

2. Шырша

3. Жүзім

4. Қызанақ

5. Банан

Ағашы, өсетін жері, жемісі

I. МИҒА ШАБУЫЛ ӘДІСІ

ТРИЗ технологиясында миға шабуыл әдісі арқылы баланы ойландыруға, мысалға оқу қызметінде жаңа тақырыпты ашу барысында дайын күйінде бермей, тақырыпқа сай жұмбақтар немесе сұрақтар қою арқылы миының жұмыс жасауына ықпалын тигізеді. Миға шабуыл арқылы балалар кез-келген амалсыз жағдайдан да құтылуға болатынын түсінді. Сол себепті балаларда тиімді ойлау негізі қалыптасады. Бұл әдісті барлық білім беру салаларында қолдануға болады.

Ертегіні қалай аяқталғанын қалайсың?

1. Ақшақар

2. Қасқыр мен түлкі

ӨТШТ (ТРИЗ) технологиясында **«Миға шабуыл»** әдісі ең қолайлы тәсіл болып табылады.

Миға шабуыл нақты сұрақ қоюдан басталады. Басшы өз ойын ақырғы болып айтады.

Миға шабуыл тек жеке тұлғаның психологиясын емес, сонымен қатар «бір топ» адамның психологиясын ескереді. Ми қабыршығында жететіңылған мәселені табуға көмектеседі.

Адамдар сыннан қорқып батыл ойларын айтуға жасқанады, сондықтан миға шабуылды жүргізген кезде сын айтуға тыйым салынады. (сөздік, ым-ишарат, мимикалық), әрбір ашықтан-ашық, оғаш, әзіл ой-пікірлер көтермеленеді.

Бұл әдіс – балаларға өз пікірлерін айтуға, оны дәлелдеуге, балаларды басқа біреуді тыңдай білуге, басқа адамға баға беруге, шешілмеген мәселелерді шығармашылық тұрғыдан шешуге өз пайдасын тигізеді.

Морфологиялық талдау әдісі.

Мақсаты: Бір мәселенің барлық шешу жолдарын анықтау.

Міндеті: заттарды түрлі түстермен, пішінмен көлеммен немесе бір нәрсені қосқанда оның өзара әрекеті және өзгертуге үйрету.

«Сиқырлы жол»

1. Көлемі
2. Пішіні
3. Түсі

«Салыстыр»

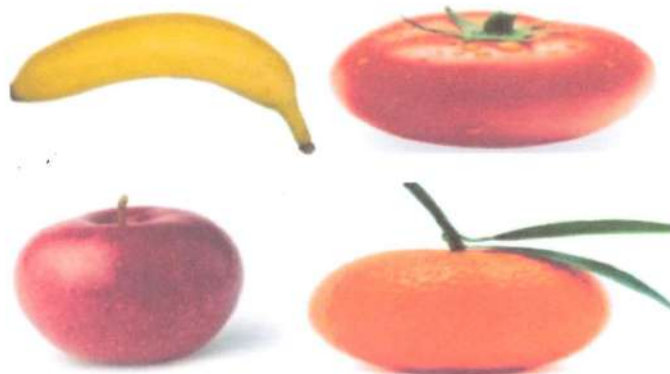
Балалар объектілер арасындағы ұқсастық пен айырмашылықты анықтайды.

Мысалы: Алма және қызанақтың ұқсастығы мен айырмашылығы.

«Не артық?»

1. Қызанақ артық өйткені ол жеміс емес, көкөніс.
2. Банан артық оның пішіні сопақ. Қалғандары дөңгелек.
3. Мандарин артық оны пышықсыз бөлуге болады.
4. Алма артық оны тістеп жегенде сытырлайды.

«Пойыз»

Бұл ойынға түрлі тақырыпқа суреттер керек. Әр сурет бір-бір вагон олар бір-бірімен байланысты болу керек. Мысалы: тәрелке, қасық, күрек, жер, ағаш, алма.

Қарбыз, доп (жасыл)

Қызанақ, алма(қызыл)

Күн, лимон(сары)

Көк шар, жер шары(көк)

Қарбыз, қызанақ, (көкөніс)

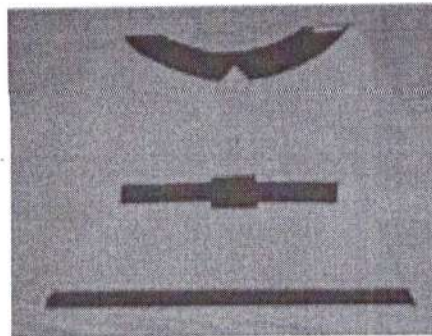
Алма, лимон(жеміс)

Көк шар, доп (ойыншық)

Күн, жер шары(аспан әлемі)

«Киімді сипаттау»

- А) Көйлектің түсі жасыл
- Ә) Көйлек матадан тігілген
- Б) Көйлек киім
- В) Көйлекті әже, ана, қыз киеді
- Г) Көйлекті қолмен ұстауға болады.

«Ойыншықты сипаттау»

- а) Доптың түсі әр-түрлі
- ә) Доп ойыншық
- б) Пішіні доңгелек.
- в) Допрезинадан жасалған
- г) Доп кішкентай
- д) Допты қолмен ұстауға болады

«Сипатта»

Бір сөйлем немесе сөз тіркесі арқылы бірінің айтқанын бірі қайталамай түгел айтып шығуы тиіс. Мыс: «Гүлдер» тақырыбында

- Гүл өсімдік- Гүл әдемі

- Гүлді жұлуға болмайды
- Анамызға сыйлаймыз
- Достарымызға сыйлаймыз т. б.

«Жыл мезгілдеріне саяхат»

Саяхатқа тон, женсіз көйлек, резенке етік.

Көктем

Тон осы жыл мезгілінде қайда болады?(шкафта)

Көктемде женсіз көйлек қайда болады?(шкафта)

Резенке етік қайда болады? (адамдар киіп жүреді)

Жаз

Тон осы жыл мезгілінде қайда болады?(шкафта)

Көктемде резенке етік қайда болады?(шкафта)

Женсіз көйлек қайда болады? (адамдар киіп жүреді)

Күз

Тон шкафта

Женсіз көйлек шкафта

Резенке етікті адамдар киеді аяқтары су болмас үшін.

Қыс

Қыста женсіз көйлек қайда болады?(шкафта)

Резенке етік қыста қайда болады? (шкафта)

Тонды адамдар киеді.

Жүйелі оператор

Жүйелі оператор баланың «жүйелі талдау, жүйелі ойлау, көпдидарлы ойлау дағдысын» дамытады.

	Неге жатады?	
Қандай болды?	? (осы шақ)	Қандай болады?
	Неден тұрады?	

Балапан (жұмыртқа, тауық, құстар, дене мүшелері)

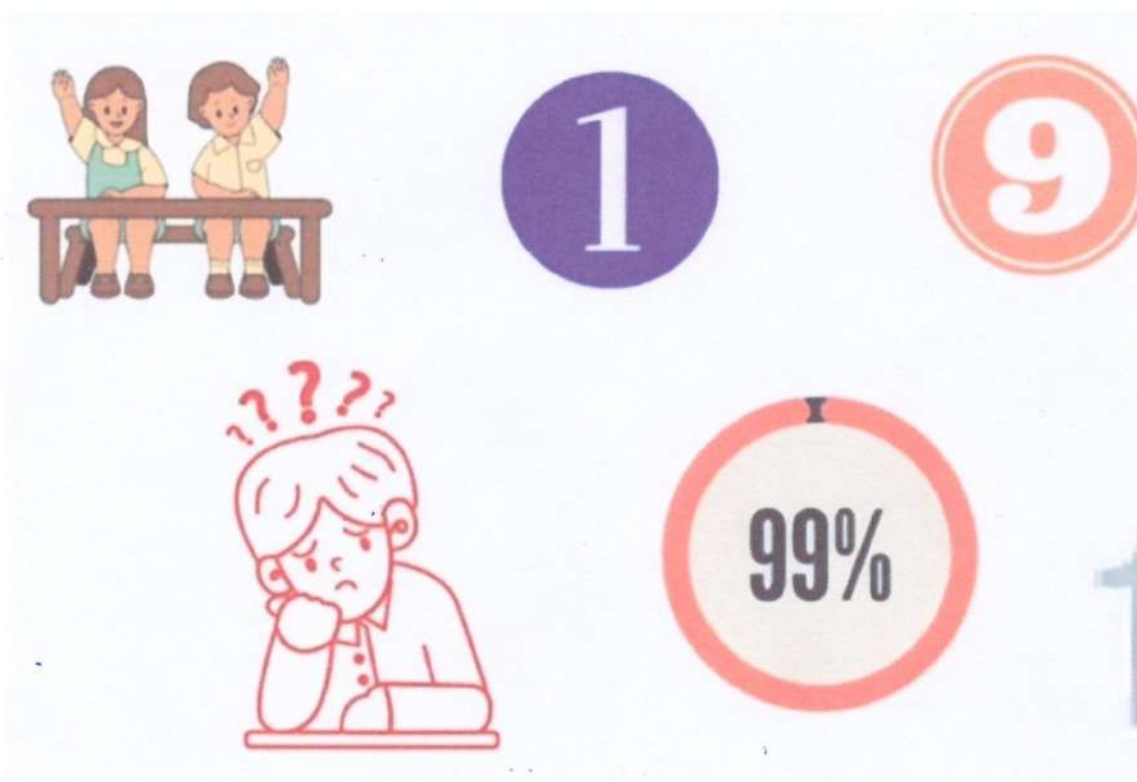
Аю (қонжық, қарт аю, жануар, дене мүшелері)

Күтілетін нәтижелер:

- Баланың сөйлеу тілі дамиды;
- Сөздік қорлары толығады;
- Байланыстырып сөйлей білуге дағдыланады;
- Сөздегі дыбыстарды анық айта білуге үйренеді;
- Мәнерлеп сөйлеу дағдылары қалыптасады.

Сөз соңында айтарым: «Бар жақсылық - балаға» деген ұстанымды басты назарда ұстасақ, болашақта жаңа заманның дамыған ойшыл азаматтарын тәрбиелеп отырмыз деп сенер едік.

«Білгенім бір тоғыз, білмегенім тоқсан тоғыз» демекші, бұл технологияны жан-жақты түсіну үшін мен қараған, оқыған уақытым тым аз деп білемін. Бар білгеніммен, сіздермен бөлісу мен үшін бір ғанибет. Сол үшін де сіздерге алтын уақыттарыңызды бөліп, назар қойып тыңдағандарыңыз үшін ыстық ықылыспен алғыс білдіре отырып, үлкен рахмет айтамын.

